

Tilsynsutfordringer ved alternativ behandling

Helsetilsynet har i de siste årene fått en rekke henvendelser og saker som dreier seg om alternativ behandling. De fleste pasienter tror at Helsetilsynet fører tilsyn med alternativ behandling på samme måte som det føres tilsyn med helsevesenet og helsepersonell innen den ordinære helsetjenesten. Men lov om alternativ behandling* legger ikke opp til offentlig tilsyn og Helsetilsynet fører bare tilsyn med helsetjenesten og autorisert helsepersonell.

Det tilbys stadig nye behandlingsmetoder innen alternativ behandling. Behandlingsformene kan variere fra mindre og lite risikofulle, til de som ved feilbehandling kan utgjøre en betydelig risiko for pasientenes helse og sikkerhet.

Gjeldende regelverk setter grenser for Helse-tilsynets mulighet til å føre tilsyn med alternative behandlere som ikke er autorisert etter helsepersonelloven. Samarbeid med andre tilsynsorganer har vært den strategien Helsetilsynet har benyttet for å ivareta de utfordringene alternativ behandling stiller i tilsynssammenheng.

Regelverksutvikling

Med alternativ behandling menes helserelatert behandling som utøves utenfor helsetjenesten. Før i tiden ble slik behandling regulert gjennom kvakksalverloven. Med tiden har holdningen til alternative behandlingsmetoder endret seg i samfunnet, og det har også kommet krav overfor det offentlige om større aksept. Dette har ført til en egen lov om alternativ behandling, som trådte i kraft 1. januar 2004. Utfordringen ved utformingen av regelverket har vært å balansere mellom pasienters valgfrihet og deres behov for beskyttelse.

Helsetilsynet har ikke direkte tilsynsansvar etter denne loven og det har heller ingen andre offentlige tilsynsorganer, bortsett fra at Forbrukerombudet fører tilsyn med markedsføringen i bransjen. Men lov om alternativ behandling åpner for at Statens helsetilsyn kan begjære påtale overfor en alternativ behandler når det konstateres alvorlige lovbrudd begått med overlegg eller grov uaktsomhet, og når tilsynsmyndigheten får kjennskap til alternativ behandling som utgjør en alvorlig risiko for pasientens helse.

En viss kontroll med alternativ virksomhet utøves gjennom såkalt selvjustis, ved at utøverne oppretter organisasjoner som kan registreres i et offentlig register som forvaltes av Sosial- og helsedirektoratet. Et av vilkårene for slik registrering er at utøverorganisasjonene etablerer upartiske klageorganer som har mulighet for å gripe inn overfor useriøse medlemmer. Alternative behandlere er imidlertid ikke forpliktet å registrere seg i en utøverorganisasjon for å kunne utøve alternativ behandling. I realiteten betyr det at en behandler som er ekskludert fra en organisasjon likevel kan fortsette med sin virksomhet.

Tilsyn etter helsepersonelloven

Når alternativ behandling utføres av autorisert helsepersonell gjelder bestemmelsene i helsepersonelloven i tillegg til lov om alternativ behandling. Helsepersonelloven stiller blant annet uttrykkelig

krav om at autorisert helsepersonell skal utøve faglig forsvarlig virksomhet uansett om det utøves innen den ordinære helsetjenesten eller innen alternativ behandling. Helsetilsynet fører tilsyn med at autorisert helsepersonell etterlever kravene i helsepersonelloven.

Uklar grenseoppgang

Ut fra henvendelsene Helsetilsynet mottar fra pasienter som klager på den alternative behandlingen de har fått, ser vi at mange ikke er klar over at det går et skille mellom behandlere som er autorisert helsepersonell og de som ikke er det. Denne uklarheten økes ved at grensen mellom alternativ behandling og behandling i den alminnelige helsetjenesten kan fremstå som diffus. For eksempel tilbys det stadig nye behandlingsformer der behandlerne bruker hjelpemidler som vanligvis brukes i helsetjenesten, for eksempel laserapparat.

Statens helsetilsyn har sett at det skaper uklarheter når det i den alternative bransjen ofte brukes titler og begreper som «klinikk» og «terapeut» som normalt forbindes med den alminnelige helsetjenesten. Det har vist seg å være en pedagogisk utfordring å få en pasient til å forstå at tilsynsmyndigheten kan gripe inn overfor en autorisert sykepleier som driver en klinikk for alternativ behandling, men at det er begrensede muligheter til å foreta seg noe om behandleren ikke er autorisert. Det kan dessuten virke urettferdig på et autorisert helsepersonell å risikere å få reaksjoner fra helsemyndighetene, mens en behandler uten autorisasjon ikke får den samme tilsynsmessige oppfølging.

Samarbeid med andre tilsynsmyndigheter

Selv i tilfeller der Helsetilsynet ikke har noen tilsynshjemmel, kan det fra opplysningene i en sak fremgå at det foreligger risiko for pasienters helse. I slike saker har Helsetilsynet i stadig større grad inngått samarbeid med andre tilsynsmyndigheter, som på grunnlag av deres tilsynslover har mulighet for å gripe inn. Slik har Statens strålevern fulgt opp saker i samråd med Statens helsetilsyn om behandling med laserapparat, mens Forbrukerombudet har fulgt opp saker som dreier seg om usaklig markedsføring av alternativ behandling.

Statens helsetilsyn og Forbrukerombudet har i 2006 også gjennomført felles tilsyn med markedsføring av kosmetisk kirurgiske inngrep, noe som har vist seg å være meget effektivt og hensiktsmessig. Det planlegges derfor videre samarbeid om alternativ behandling med relevante tilsynsmyndigheter i 2007.

*Lov av 27. juni 2003 nr. 64 om alternativ behandling av sykdom mv.